

TÜRKİYE'DE YAZILI BASINDA "ÇOCUK GELİNLER"İN TEMSİLİ

Nalan Ova*

Kız ve erkek çocuklarının, çocukluk ve ergenlik dönemlerini tamamlamadan baskı ve şiddet yoluyla evlendirilmeleri olarak tanımlanan "çocuk evliliği", çocuk istismarının bir türüdür. Erken yaşta zorla evliliklerden erkek çocukları da olumsuz yönde etkilenmekle birlikte, bu uygulamadan en çok kız çocukları zarar görmektedir. Söz konusu evlilikler nedeniyle kız çocukları bir taraftan eğitim hakkından mahrum kalırken, diğer taraftan da erken yaşta anne olmaya zorlandıkları için de sosyal ve siyasal yaşamdan dışlanmaktadır. Eşitsiz cinsiyet ilişkilerinin hakim olduğu toplumsal yapı içinde, kadın ve kız çocukların maruz kaldığı cinsel, duygusal ve fiziksel bir şiddet türü olan erken yaşta zorla evliliklerin diğer bir anlamı ise "çocuk gelin"ler sorununa işaret etmesidir. Bu çalışma, küresel çapta bir çocuk ve insan hakları ihlali olarak tanımlanan ve Türkiye' nin de önemli bir toplumsal sorunu olan "çocuk gelin"lerin gazete haberlerindeki temsiline odaklanmaktadır. Çalışmada, Ocak 2012-Kasım 2013 tarihleri arasında anaakım medyanın önemli temsilcilerinden Hürriyet, Posta ve Zaman gazetelerinde yer alan "çocuk gelin" haberleri analiz edilmiştir. Haberlerin analizinde Van Dijk'ın söylem çözümlemesi yönteminden yararlanılmıştır. Çalışmanın temel amacı, söz konusu gazetelerde çocuk gelinlere ilişkin yer alan haberlerin, sorunun çözümüne yönelik toplumsal duyarlılığın ve etkin kamu politikalarının üretilmesine yönelik herhangi bir açılım sağlayıp sağlamadığının ortaya konulmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk gelin, söylem analizi, eşitsizlik, hak ihlali

THE REPRESENTATION OF "CHILD BRIDES" IN THE TURKISH PRESS

Child marriage described as to force female and male children to marry without completing their childhood and adolescence period is a type of children abuse. Male children are affected negatively by early and forced marriages, but female children are the most damaged by this practice. Because of early and forced marriages female children are not only destitute of right to education, but also they are excluded from social and political life because they are forced to become a mother in their early ages. Another meaning of early and forced marriage, which is a type of violence with sexual, emotional and physical dimensions that women and female children are exposed to, refers to "child bride" problem within social life which is dominated by unequal gender relations..This study, focuses on "child bride"s representation in news which is an important social problem in Turkey, defined globally as a child and human rights violation. The news which were broadcasted about "child brides" during January 2012 till November 2013 has been analyzed based on the news of the mainstream media Hürriyet, Posta and Zaman. Van Dijk's discourse

---

* Arş. Gör. Dr., Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi

analysis method was used during the analysis of the news. The main purpose of the study is, if the news related to child brides in newspapers are making any satisfying breakthroughs, in terms of finding a solution of the problems of social awareness and the production of effective public policy

Keywords: Child bride, discourse analysis, inequality, violation of rights

GİRİŞ

Unicef tarafından 2007 yılında yayımlanan bir rapora göre dünya genelinde 20-24 yaş aralığında bulunan 60 milyondan fazla kadın 18 yaşından önce evlendirilmiştir. En temel düzeyde bir insan hakları ihlali olarak tespit edilmesi gereken “erken yaşta zorla evlilik” olgusu tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’nin de toplumsal gündeminde önemli bir sorun olarak durmaktadır. Erken yaşta yapılan çocuk evliliğinin anlamı aynı zamanda “çocuk gelin”ler sorununa işaret etmektedir. Erken yaşta zorla yapılan evlilikler her ne kadar erkek çocuklarını da etkilese de ne yazık ki söz konusu evliliklerin kız çocukları üzerindeki olumsuz etkisi daha belirgindir. Çocuk evlilikleri kadın ve kız çocuklarına yönelik duygusal, fiziksel ve cinsel şiddeti arttıran bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Erken yaşta evliliklerin kız çocukları için diğer bir anlamı ise erken yaşta anneliktir. Çocuk annelerin düşük ve erken doğum riskinin, 20 yaşın üstünde doğum yapan kadınlara oranla dört kat daha fazla olduğu göz önüne alındığında bu, aynı zamanda kız çocuklarının yaşamlarını tehdit eden bir sorun olarak da anlaşılmalıdır. Kız çocuklarının eğitimlerini sekteye uğratan, onları ev içi alanla sınırlı bir yaşama zorlayarak vatandaşlık haklarından ve politik yaşama katılımdan mahrum bırakan söz konusu evlilikler tam da bu nedenle çocuk ve insan hakları ihlalidir.

Türkiye’de de her üç kadından birinin 18 yaşından önce evlendirildiği göz önüne alındığında, bu ihlalin önlenmesine yönelik etkin kamu politikalarının yürütülmesinin gerekliliği ortadadır. Bu noktada medya da, söz konusu hak ihlalinin ortadan kaldırılması için hak odaklı bir habercilik anlayışı ile meseleye dair kamusal farkındalığın oluşturulmasında etkin bir rol oynamalıdır. Ancak Alankuş’un da belirttiği gibi (2007a: 21), anaakım medyada genel olarak hak ihlalleri bir haber değeri taşımamaktadır. İhlallerin haberlere taşındığı durumlarda da medya, hak ihlaline uğrayanları -ki bunlar genellikle azınlıklar, çocuklar, yoksullar ve kadınlar olarak karşımıza çıkmaktadır- toplumsal düzlemde kabul gören kalıp yargılarla cinsiyetçi, ırkçı, ayrımcı bir dil ile resmetmektedir. Tam da bu nedenle anaakım medya belirli konu ya da kesimleri haber yaptığı ya da yapmadığı durumlarda da hak ihlalinde bulunmakta ve bunları yeniden üretmektedir (1). Burada vurgulanması gereken temel nokta, medyanın çocuklarla ilgili haber yapma pratiğinin toplumsal ve siyasal alanda ayrımcılığa uğrayan diğer farklı

toplumsal gruplara yönelik haber yapma biçimiyle benzer bir işleyiş mantığına sahip olduğudur (Kubilay ve Durna 2010b: 39). Etnik, dinsel ve cinsel kimliklerinden dolayı ayrımcılığa uğrayan farklı toplumsal gruplar gibi çocuklar da, medyada genellikle suç ve şiddet olayları bağlamında temsil edilmekte ve mağdurlar olarak resmedilmektedirler. Örneğin 2006 tarihli “Medya ve Toplumsal Katılım” başlıklı araştırmanın sonuçlarına göre de çocuklar, anaakım medyada büyük oranda suç ve şiddetin mağduru ya da suç ve şiddetin faili olarak olumsuz örnekler üzerinden temsil edilmekte, buna karşın ancak bir başarı hikayesi ya da ünlü kimselerin çocukları olması durumunda olumlu olarak resmedilmektedirler (Bek 2006: 10). Bu çalışmada ise, “çocuk gelin” olgusunun doğrudan öznesi olan kız çocuklarının haberlerde temsiline ortaya konulması, söz konusu ihlalin önlenmesine yönelik medyanın toplumsal düzlemde nasıl bir farkındalık yarattığının belirlenmesi noktasında önemli görülmektedir. Nitekim çocuklara yönelik yapılan diğer haberlerde olduğu gibi “çocuk gelinler”e ilişkin haberlerde de medya söz konusu çocukları sadece şiddet ve istismar mağduru kurbanlar olarak resmettiği sürece yapılan haberler hak ihlalini yeniden üretmekten ve çocuğu bir kez daha istismar etmekten öteye bir anlam taşımayacaktır.

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de pek çok çocuk duygusal, cinsel ve fiziksel olarak istismar edilmekte ve doğrudan şiddete maruz kalmaktadır. Çocukların istismar edildiği tüm eylem biçimleri arasında bir hiyerarşinin kurulamayacağı teslim edilmekle birlikte bu çalışmanın sınırları kapsamında temel olarak “küçük yaşta zorla evlendirilme”, “çocuk gelin” olgusunun anaakım medyada yer alan haberlerde sunumuna odaklanılmaktadır. Daha önce de ifade edildiği gibi bir çocuk ve insan hakları ihlali olarak tanımlanması gereken “çocuk gelin” olgusunun anaakım medyada nasıl yer bulduğu meselesi ve zorla evlendirilen kız çocuklarının haberlerdeki temsili, konuya dair kamusal bir farkındalığın yaratılması ve etkin politikaların üretilebilmesi açısından önemlidir. Çalışmanın temel amacı ise, toplumsal bir sorun olan “çocuk gelin” olgusunun anaakım medyada konuya ilişkin yer alan haberlerde toplumsal düzlemde konuya dair bir duyarlılığın oluşturulmasına ve etkili politikaların üretilmesine yönelik herhangi bir açılım sağlayıp sağlamadığının ortaya konulmasıdır.

Çalışma kapsamında örneklem olarak konu ile ilgili *Hürriyet*, *Zaman* ve *Posta* gazetelerinde Ocak 2012-Kasım 2013 tarihleri arasında yer alan toplam 37 haber analiz edilmiştir. Gazetelerin seçiminde trajlar etkili olmuştur. Söz konusu bu üç gazete Türkiye’de satış rakamları en yüksek ilk üç gazete olarak karşımıza çıkmaktadır.

Haberlerin analizinde ise, Van Dijk’in söylem çözümlemesi yönteminden yararlanılmaktadır. Çalışmada bu yöntem, Dijk’in haberi bir söylem olarak ele alması açısından tercih edilmiştir. Bir taraftan toplumsal dünyayı inşa eden diğer taraftan da toplumsal pratikler tarafından inşa edilen bir sosyal pratik olarak söylem,

toplumsal yapı ile karşılıklı bir ilişki içindedir. Söylemin statükoyu sürdürme adına sosyal konumları, kimlikleri, bilgi nesnelere ve ilişkileri yeniden üretme sürecinde başat bir rolü vardır: söylemsel pratikler yoluyla eşitsiz iktidar ilişkileri yeniden kurulur (Fairclough ve Wodak 1997: 258). Bu bağlamda haberi bir tür olarak değil, bir söylem olarak ele almak bu söylemin içine demir attığı toplumsal ve söylemsel formasyonu sorgulamayı gerektirir. Bağlama ilişkin bir analiz olan söylem analizi, metinleri de bağlamından yalıtarak ele almaz. Var olan eşitsiz iktidar ilişkilerinin söylem içinde nasıl kurulduğunu analiz eden bir yöntem olarak söylem analizi, temelde bu eşitsiz iktidar ilişkilerini açığa çıkarır ve bu ilişkilerin eleştirisi üzerine odaklanır (İnal 1996: 96). Van Dijk’in söylem çözümlemesi haberi makro ve mikro olmak üzere iki düzeyde ele alıp incelemektedir. Dil kullanımı, sözlü etkileşim ve söylem toplumsal yapının mikro düzeyde analizine bağlıdır. İktidar, hegemonya ve toplumsal gruplar arasındaki eşitsiz ilişki ise makro düzeyde analizle ortaya konulabilir (Van Dijk 1988). Makro yapı kendi içinde tematik ve şematik çözümleme olarak iki bölümden oluşmaktadır. Tematik çözümleme kapsamında haber başlıkları, haberin spotu, haber girişi ve alt başlıklar incelenmektedir. Şematik analiz kısmında ise, karşımıza durum ve yorum bilgisi çıkmaktadır. Haber metinleri uzlaşımsal şematik bir yapıya sahiptir. Bu, ana olay, arka plan olarak tanımlanabilecek önceki olaylarla bağlamsal ilişki, yorum ve değerlendirme gibi kategorilerden oluşmaktadır. Haberin mikro analiz kısmında ise, sözcük seçimleri, cümle yapıları, metindeki nedensellik ilişkisinin kurulma biçimi ve retoriği incelenir. Sözcük seçimlerindeki ideolojik yönelimin açığa çıkarılması, cümlelerin basit ya da karmaşık oluşu, cümlede kullanılan fillin aktif ya da pasif biçimde verilmesi, haberin inandırıcılığının nasıl sağlandığı meselesi mikro analiz kısmında yer alır (Van Dijk 2008: 111).

Çalışmada öncelikle “erken yaşta evlilik” ve “çocuk gelin” kavramları üzerinde durularak, tüm dünyayı ilgilendiren küresel çaptaki bu sorunun neden ve sonuçları tartışılmaktadır. Çalışmanın çözümleme bölümü haber metinlerinde çocuk gelinlerin temsiline yönelik anlamlandırmalarda öne çıkan yönelim ekseninde iki ana başlık altında toplanmıştır. Haber metinlerinde öne çıkan anlamlandırmanın ilk düzeyinde “çocuk gelinler” maruz kaldıkları fiziksel şiddet ekseninde “kurban\mağdur” çocuklar olarak temsil edilirken, anlamlandırmanın ikinci düzeyinde “aşık kadınlar” olarak resmedilmektedir.

1. ÇOCUK GELİNLER

Çocuk evliliği, kadın ve erkek bireylerin çocukluk ve ergenlik dönemleri sona ermeden, ruhsal ve bedensel açıdan evlilik için gerekli olgunluğa ulaşmadan baskı, şiddet, tehdit ve yıldırma yoluyla 18 yaşını tamamlamadan evlendirilmesidir (Doğan ve Kılınç 2013) (2). Çocuk evlilikler, hukuki ve yasal düzeyde zorla evlilik olarak kavramsallaştırılmaktadır (Gangoli ve ark. 2009: 418). Zorla evlilik-

ler en temel düzeyde çocuk istismarı olarak karşımıza çıkmaktadır ve bu durumdan en çok kız çocukları etkilenmektedir (3). Bu bağlamda 18 yaşını tamamlamadan evlendirilmiş her kadın birey “çocuk gelin”dir. Duygusal, fiziksel, cinsel, ekonomik biçimleri olan çocuk istismarının en görünür olduğu düzeylerinden biri olarak karşımıza çıkan çocuk evlilikleri (Doğan ve Kılınç 2013) (4) temel anlamıyla bir hak ihlalidir. Nitekim çocuk evliliklerinin en görünür mağdurları olarak kız çocukları zorla evlendirilerek eğitim öğretim görme hakkından mahrum bırakılmaktadırlar. Eğitimden uzak kalan, çocuk doğurmaya zorlanmış kadınlar, ileride de işgücünden yoksun bireyler olarak yaşamlarını idame ettirmek durumundadırlar. Bunun yanı sıra toplumsal cinsiyet rollerinin baskısı altında yaşamlarını ev içi alanda sürdürmek zorunda kalan kız çocukları, görünmeyen ev içi emeğin sorumluluğu altında aile bireyleri tarafından fiziksel ve duygusal şiddete uğramaktadırlar (Doğan ve Kılınç 2013) (5). Kısaca çocuk evliliklerini çocuklara yönelik bir şiddet eylemi olarak görmek ve söz konusu sorunu bu bağlamda tartışmak gerekmektedir. Kız çocuklarının fiziksel ve ruhsal gelişimi üzerinde olumsuz etkiler yaratan, çocukların sosyal ve siyasal hayattan izole edilmelerine neden bu uygulama çocuğun beden bütünlüğünü sarsan bir müdahaledir.

Ekonomik problemler, evlilik öncesi cinsel ilişki yaşanma olasılığının en aza indirilerek “aile namusunun korunması”, kadınların daha kolay kontrol altına alınması, kadının daha fazla çocuk doğurma olasılığının arttırılması gibi (Göçmen ve Kaplanoğlu 2012: 131) gerekçelere dayandırılan sosyolojiden hukuka, tıptan, psikoloji bilimine kadar farklı disiplinlerin çalışma alanının da içinde yer alan “çocuk gelin” olgusu tüm dünyayı ilgilendiren küresel bir sorundur. Unicef’in 2007 yılı raporuna göre, dünya genelinde 20-24 yaş aralığında bulunan 60 milyondan fazla kadın 18 yaşından önce evlendirilmektedir. Çocuk yaşta evlilik meselesi aslında tüm dünyada yaygın bir olgu olsa da çocuk gelinlerin yarısından fazlası Güney Asya’da yaşamaktadır (6).

Çocuk yaşta evlilikler, son yirmi yıl içinde kayda değer biçimde azalmış olmasına rağmen, Güney Asya ve Afrika’nın bazı ülkelerinde çocukların yüzde 50’den fazlası yaygın bir uygulama olarak 18 yaşından önce evlendirilmektedir. Çocuk yaşta evlilikler, küresel ölçekte bir sorun olmasına rağmen, bu konu üzerine yapılan çalışmaların temel düzeydeki zaafı, söz konusu sorunu milli ya da bireysel düzeyde ele alıp tartışmalarıdır. Soruna ilişkin literatürde yer alan çalışmaların önemli bir kısmı sıklıkla kırsal alanda ve sağlık hizmetlerinin yetersiz olduğu, bölgesel çatışmaların yoğun olduğu bölgelerde gerçekleşen bir olgu olduğunu vurgulayarak, konuya dair hassasiyeti daha da alevlendirmektedirler. Özellikle kız çocukları için önemli bir risk faktörü olarak çocuk yaşta evlilikler cinsiyet eşitsizliği ile doğrudan bağlantılı, eğitim ve ekonomik eşitsizliğin bir sonucudur. Nitekim milletler ölçeğinde de çocuk yaşta evliliklerden en çok eğitim olanağından yoksun, fakir çocukların etkilendiği görülmektedir. Kısaca sosyal adaletsizliğin ve cinsiyet eşitsizliğinin sebebi ve sonucu olarak aile büyüklerinin, akrabaların

rın baskısı sonucu gerçekleşen çocuk evliliklerde kız çocuklarının kendi ailelerinden, eşlerinden ve eşinin akrabalarından sıklıkla şiddete maruz kaldıkları da görülmektedir. Erken yaşta doğumun getirdiği çocuk üzerindeki fiziksel riskler kadar çocuk yaşta evlilik yapan kız çocukları aynı zamanda ruhsal olarak da risk altındadırlar. Afrika ve Güney Asya’da yapılan araştırmalara göre, çocuk gelinler aynı zamanda depresyon ve intihar riski ile de karşı karşıyadırlar (Raj 2010).

Hemen hemen dünyanın tüm ülkelerinde çocukluk çağı 18 yaşına kadar tamamlanmayan bir dönem olarak kabul edilmektedir. Pek çok ülkenin bağlı olduğu uluslararası antlaşmalar tarafından da evlenmek için uygun görülen yaş 18 olmasına rağmen kadın cinselliği üzerindeki denetim, çocuk evliliğini “olağan” bir olgu haline getirebilmektedir. Dünyanın pek çok yerinde kadınların, kendi cinsiyet kimlikleri üzerindeki kontrolü kocaları, babaları, aile üyeleri ya da etnik gruplar sağlamaktadır. Tam da bu nedenle evlilik kararları kadınların\çocukların kendi seçimleri ile değil, ailenin namus ve onurunu korumak amacıyla kimlikleri üzerinde kontrolü sağlayan erkekler tarafından verilmektedir. Bu yolla kadın cinselliği ve doğurganlığı denetim altına alınmaya çalışılmaktadır. Çocuk evlilikleri tam da bu nedenle toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir sonucudur. Özellikle ev içi alandaki emeğin görünmez olduğu, değersizleştirildiği ataerkil, kapitalist sistem içinde, kız çocuklarının aile içinde bir “yük” olarak görülmesi, söz konusu çocukların bir an önce evlendirilip yükün hafifletilmesi olarak görülmektedir (Mathur ve ark 2003).

Bununla birlikte 1970’lerden itibaren, kadın sünneti ve çocuk fuhuşunun yanında çocuk yaşta evlilikler de Birleşmiş Milletler’in konuya ilişkin yarattığı farkındalıkla birlikte, çocuklar aleyhine onlara zarar veren bir uygulama olarak tanınmaktadır. 1995 yılında Birleşmiş milletler, çocuk evliliklerini; “erkeklerin yararı” adına kadın ve çocukların istismar edildiği, ortadan kaldırılması gereken bir uygulama olarak tasnif etmiştir (7). Moschetti’nin de belirttiği gibi çocuk evliliklerinin sona erdirilmesinde söz konusu bu sorunu “gelenek\kültürel” bir olgu olarak işaretlenmek yerine bunun bir insan hakları ihlali kapsamında görülüp ele alınması gerekmektedir (2005: 14-16). Uluslararası antlaşmalar ve ulusal hukukta her ne kadar çocuk yaşta evlilikler yasaklanmış olsa da, daha önce de belirtildiği gibi toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve pek çok ülkedeki evlilik uygulamaları nedeniyle özellikle kız çocukları temel haklardan mahrum bırakılmakta ve ayrımcı uygulamalara ve sağlık sorunlarına maruz kalmaktadır.

Küresel bir sorun olan çocuk evlilikleri ve çocuk gelinler Türkiye’de özellikle kız çocukların bedensel ve ruhsal bütünlüğünü tehdit eden ve sıkça rastlanan bir problem olarak karşımızdadır (8). Türkiye’de çocuk evliliklerinin özellikle aşiret ilişkilerinin ve geleneksel değerlerin hüküm sürdüğü iddia edildiği Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde görüldüğüne dair yaygın bir kanı hakimdir.

Bu yaygın bakış açısı nedeniyle meselenin temelinde yatan cinsiyet eşitsizliği tutarlı bir biçimde sorgulanamazken, ekonomik ve kültürel eşitsizlikler de göz ardı edilerek sorun kolaylıkla bölgesel bir problem olarak işaretlenebilmektedir. Son yıllarda özellikle sivil toplum kuruluşlarının konu üzerinde yürüttükleri faaliyetlerle kamuoyunda bir farkındalık oluşturulmaya, hukuki yaptırımlarla sorun önlemeye çalışılsa da meseleye dair daha tutarlı kamu politikalarının yürütülmesi zorunludur.

Tüm bunların yanı sıra yasal düzlemde ortaya çıkan tutarsız düzenlemeler nedeniyle problemin önlenmesine yönelik caydırıcı unsurlar yeterince uygulama alanı bulamamaktadır. Nitekim Türkiye’de ceza yasası yalnızca 15 yaşına kadar bireylere yönelik cinsel istismar eylemlerini suç olarak tanımlamaktadır. Medeni yasa 17 yaşını doldurmuş bireylere evlilik hakkını tanıırken, 16 yaşını dolduran ergenlik çağındaki bireyler için evlilik yolunu açmaktadır. Yasal evlenme yaşının altındaki çocukları evlendirmek mevzuata göre suçtur. Savcılık anne, baba ve evlenen çocuklar hakkında ceza yasasının 103. maddesinde yer alan cinsel istismar suçu nedeniyle soruşturma açabilir (Doğan ve Kılınç 2013) (9). Tüm bu farklı yasal yapılardan da anlaşılacağı üzere Türk hukuk sistemi içinde “çocuk evliliklerinin” ve “çocuk gelin” kavramlarının tarifinin kanunlara göre değişiklik gösterdiğini söylemek mümkündür. Nitekim “Medeni Kanuna göre, 17 yaşını doldurmamış kızlar, çocuk koruma kanununa göre 18 yaşını doldurmamış kızlar, Türk Ceza Kanununa göre ise, 15 yaşını doldurmamış kızlar “çocuk gelin” olarak tanımlanmaktadır”. Tam da bu kanunlar arasında ortaya çıkan çelişkiler nedeniyle Türkiye’de çocuk yaşta evlilik olgusunun önlenmesine yönelik tutarlı politikalar üretilmemektedir (Diren 2009).

2. HABER METİNLERİNDE “ÇOCUK GELİNLER”: KURBAN ÇOCUKLAR MI? AŞIK KADINLAR MI?

Küçük yaşta zorla evlendirilme, “çocuk gelinler” meselesinin haber metinlerinde sunulma biçimlerinin çözümlenmesine geçmeden önce, konuya ilişkin incelenen üç gazetede yer alan haberlerde öne çıkan temel yaklaşımların bir değerlendirilmesi yapıldığında konunun kamuoyunda bir farkındalığın yaratılmasından uzak olduğunu söylemek mümkündür. *Hürriyet*, *Zaman* ve *Posta*’dan farklı olarak kadın örgütlerinin ve sivil toplum kuruluşlarının Türkiye’de çocuk gelin meselesine dikkat çeken kimi projelerine haberlerinde yer veriyor olsa da gazetede konuya ilişkin yer bulan haberlerin genel söylemi incelendiğinde diğer gazetelerdeki haberlerin diliyle ortaklaştığı görülmektedir. Nitekim incelenen haberlerin tamamına yakınında olayın bir magazin haberi biçiminde verilmesi, haberlerde ardan bilgisinin eksikliği, kullanılan sözcük seçimleri göz önüne alındığında kamusal tartışmanın önünü tıkayan bir dilin varlığı dikkat çekicidir. Haber metinlerinde öne çıkan en önemli paradoks ise, “çocuk gelin” meselesinin bir sorun olarak işaretlenmesine rağmen, bu sorunu meşrulaştırmaya, doğallaştırmaya

yani kısaca söylemsel düzeyde söz konusu hak ihlalini sorunsallaştırmak bir tarafa yineden üretmeye dayalı bir dilin egemen olmasıdır. Bu ihlaller en belirgin ve temel düzeyde haber başlıklarının seçiminde ortaya çıkmaktadır. Haberin söyleminde özgül bir tematik fonksiyona sahip olan haber başlıkları, genellikle haberin en önemli konusunu ifade etmektedir. Bu bağlamda da temalar, makro yapılar ve üstyapılar ile sıkı bir ilişki içindedir (Van Dijk 1985: 69). Daha önce de belirtildiği gibi tüm dünyayı ilgilendiren toplumsal bir mesele olan “çocuk gelin” olgusu seçilen gazetelerde yer alan hemen hemen tüm haber başlıklarında kullanılan tekil ifadelerle münferit bir olay olarak sunulmakta ve tam da bu nedenle meseleye dair kamusal farkındalık oluşturulamamaktadır. “Çocuk gelinin intiharında kimse suçlu bulunmadı” (10), “Çocuk gelinin babası gözaltında”(11) “1 yaşında evlendi 18 yaşında boşandı” (12), “Çocuk gelinin kemik yaşı tespit edilecek” (13), “Çocuk gelini döve döve delirttiler” (14), “8 yaşındaki kıza ölüm nikahtı” (15), “Savunmaya bak: İki yıl kadınlık yapabildi” (16), “Nizip’te bir çocuk kucağında çocuğu” (17), “Jandarma her yerde onları arıyor” (18) vb. başlıklarda da görüldüğü üzere konuya dair kullanılan haber başlıklarında karşımıza çıkan tekil ifadelerle olay, habere konu olan çocukların başına gelen tekil bir mesele olarak işaretlenirken, konuya dair devletin, ailenin, toplumsal aktörlerin rolünün ve sorumluluğunun söylemsel alandan dışlandığı görülmektedir. Üstelik haber başlıklarının bu şekilde verilmesi bir taraftan olayın “kişisel” bir mesele olarak doğallaştırılmasına neden olurken, diğer taraftan da tüm sorumluluk çocuğun üstüne yıkılmaktadır. Dursun’un da belirttiği gibi, kendi hayatları üzerindeki belirleyiciliği en az olan çocukların haber metinlerinde tüm yapıp ettiklerinden tamamen kendileri sorumluymuş gibi temsil edilmeleri ideolojiktir. Çocukların tüm kararlarını ve eylemlerini kendi inisiyatifleri ile aldıklarına dair anlamlandırmalarla aynı zamanda “suçlu çocuk” kategorisi de meşrulaştırılabilmektedir (2007: 124).

Yukarıda yer verilen “1 yaşında evlendi, 18 yaşında boşandı” başlığında karşımıza çıkan eylemin etken fiil ile verilmesi ise bu bağlamda dikkat çekicidir. 1 yaşında bir çocuğun kendi inisiyatifi ile evlenme kararı veremeyecek oluşunun açık olmasına rağmen haberde “evlendi” fiilinin kullanımı açık bir hak ihlali olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.1. Haber Metinlerinde “Kurban” Olarak Çocuk Gelinler

Türkiye’de de anaakım medyanın haber dilinde karşımıza çıkan hak ihlallerinin önemlice bir kısmını çocuklara yönelik ihlaller oluşturmaktadır. Çocuklar; yetişkin, beyaz, erkek egemen dünyanın “eksik yurttaşları” olarak görüldükleri ölçüde en çok hak ihlaline uğrayan kesimlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Anakım medya bir taraftan örgütlenme biçimi ve bu yapı içinde şekillenen editöryel süreçler, profesyonel gazetecilik ideolojisi, diğer yanda da “gerçeklik”

iddiası ve haberin üstlendiği hegemonik rol çerçevesinde hak ihlallerini yeniden üretmektedir. Söz konusu hak ihlali yaygın medyada çocukların konuları gereği yeterli ehliyete sahip olmadıkları gerekçesiyle kamusal ve siyasal alandan dışlanmalarını meşrulaştırmakta ya da çocukları yetişkinlerin temsil ettiği iktidarların bekası adına her türlü disipline etme, suistimal nesnesi kılınmasını, cinsel, entelektüel, emek olarak sömürülmelerine göz yummak olarak tecelli etmektedir (Alankuş 2007b: 25-26). Burada belirtilmesi gereken önemli noktalardan biri medyada çocuklara ilişkin haberlerde ortaya çıkan bu durumun sadece Türkiye'ye özgü olmadığıdır. Uluslararası gazeteciler federasyonu tarafından yayımlanan "Promoting Children's Rights in the Media" başlıklı raporda da belirtildiği gibi çocuklara ilişkin haberler medyanın kapsadığı konuların yüzde beşinden daha azını oluşturmaktadır. Söz konusu raporda vurgulanan dikkat çekici nokta ise, çocukların temsil edildiği bu yüzde beşten az haberlerde de çocuklar büyük oranda "seks işçiliği, yetiştirme yurtlarındaki çocuklara yönelik kötü muamele, cinsel istismar, sağlık ve eğitim hizmetlerinden yoksun bırakılışları noktasında temsil edilmektedirler". Yine raporda belirtildiği üzere çocuk işçiliği, ensest, çocukların sağlık ve eğitim hizmetlerinden yoksun bırakılmaları dünya medyasının büyük bir kısmı tarafından ise görmezden gelinmektedir (www.africa.ifj.org, 2003). Farklı ülkelerde, farklı metodolojiler ile haberlerde çocukların temsili üzerine yapılan çalışmalarda da ortaya çıkan genel eğilim, medyada çocukların ya "kurban olarak" olarak yer almaları ya da "şeytanlaştırılarak" (demonizing) sunulmalarıdır. Yine farklı çalışmaların ortaya koyduğu benzer sonuçlara göre, haber metinlerinde çocukların kendi söz ve düşüncelerine ya hiç yer verilmekte ya da verilse bile bu yeterli olmamakta ve haberler sansasyonel ve duygu yüklü bir içerikle sunulmaktadır (Ponte 2005: 18). Türkiye'de benzer bir biçimde çocuklar haber medyasında yeterince temsil edilmemekte ve ancak olumsuz bir durum söz konusunda olduğunda "kurban" ya da "suçlu"lar olarak karşımıza çıkmaktadırlar (19). Alankuş'un da belirttiği gibi (2007b: 35-36), haberlerde çocuklara yönelik söz konusu bu işaretlemeler birbirine karşıtmış gibi görünüyor olmalarına rağmen aslında birbirini dışlamamakta dahası tamamlamaktadır. Nitekim söz konusu bu imgeler aracılığıyla, çocuklara yönelik, kontrol altına alma, koruma, himaye etmeye dayalı disipline edici söylemler icat edilip, uygulanabilmektedir.

"Çocuk gelin" olgusunun haber metinlerinde temsiline ilişkin bu çalışmada disipline edici söylemin görünür olduğu düzey incelenen her üç gazetede de yer alan haberlerde karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu bu disipline edici söylemi yeniden üretmeye ve "çocuk gelin" meselesini meşrulaştırmaya yönelik bir strateji olarak haberlerde sıklıkla "ailenin rızası" "ailenin evlendirme çabası" ifadeleri kullanılmaktadır. Söz konusu bu ifadelerle "ailenin rızası" çocukların evlendirilmeleri için "mantıklı\yeterli bir sebep" olarak sunulmaktadır. Nitekim "Gelin arabasından çocuk yuvasına" (20), "Çocuk gelinin kemik yaşı tespit edilecek" (21), "12 yaşında gelin oldu" (22), "Çocuk gelinin kocasına af yok" (23) başlıkları

ile verilen haberlerde evliliklerin gerekçesi “aile rızası” olarak işaretlenmektedir. “Baskı” ya da “zor” yerine “rıza” ifadesinin kullanılıyor olması bir taraftan çocuklar üzerinde tüm tasarruf hakkına sahip tek toplumsal kurumun aile olarak meşrulaştırılmasına neden olurken diğer taraftan da “rıza” sözcüğünün seçimi nedeniyle okuyucuda ailenin tutumuna yönelik bir herhangi bir sorgulamanın da önüne geçilmektedir. “Berdel düğününe polis baskını” (24) başlığı ile verilen haberin alt başlığında kullanılan “çocuk gelinlerin rızası yoktu” ifadesi ise oldukça dikkat çekicidir. Zira haberde söz konusu evliliğin zaten berdel usulü ile yapıldığı belirtilmekte ancak aynı zamanda çocukların rızası olmadığı vurgulanmaktadır. Berdel, bilindiği gibi takas esasına dayanan ve bir aileden gelin olarak alınan bir kız çocuğunun karşılığında diğer aileden bir kızın gelin olarak verilmesi esasına dayanan çocuk istismarının en görünür olduğu ve yasal olmayan bir uygulamadır. Haberde ise tekil bir olay olarak söz konusu kız çocuklarının rızasının olmadığına dair bir ifadenin kullanılıyor olması, berdel yolu ile evlendirilen diğer çocukların sanki bu evlilikleri kendi kişisel kararları ile verdiklerine dair bir anlamlandırmanın öne çıkmasına neden olmaktadır.

Bunun yansırıncelenen haberlerin tamamına yakınında konuya ilişkin bir ardalan bilgisinin yer almayışı ya da yetersizliği nedeniyle de meseleye ilişkin doğallaştırma ve sıradanlaştırma kolaylıkla yapılabilmektedir. Haberlerde arka plan bilgisinin yetersizliği habere konu olan olayın bağlamından yalıtılmasına ve genelleştirilebilir bir olgu olmasına neden olmaktadır.

Küçük yaşta çocukların zorla evlendirilmelerine ilişkin haberlerin sunumunda daha önce de belirtildiği gibi kız çocukları, söylemsel alanın bir düzeyinde “mağdur\kurban” olarak resmedilmektedir (25). Kız çocuklarına yönelik söz konusu bu işaretlemeler özellikle çocukların bir fiziksel şiddet eylemine maruz kaldıkları durumlarda karşımıza çıkmaktadır. Burada belirtilmesi gereken önemli noktalardan biri küçük yaşta evlendirilen kız çocuklarının ancak fiziksel şiddete uğradığı durumlarda haberlere konu olmalarıdır. Nitekim söz konusu çocukların evlendirilmeleri ile birlikte maruz kaldıkları duygusal\sembolik şiddetten haberlerde hiç bahsedilmiyor oluşu, üzerinde durulması gereken en önemli noktalardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira “çocuk gelinler” meselesinin anaakım medyanın haber metinlerinde çocuklar ancak fiziksel şiddete uğradıklarında bir “sorun” olarak işaretlenmesi bir taraftan çocukların “mağdur\kurban” özneler olarak temsil edilmelerini sıradanlaştırıp, doğallaştırırken diğer taraftan da fiziksel şiddete maruz kalmayan ya da bunu ifade etme olanağından yoksun kalan çocukların evlendirilmelerini bir sorun olarak görmemekte aksine söz konusu evlilikleri meşru saymaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi çocuklara uygulanan fiziksel şiddetin sunumu haber metinlerinde onların “kurban” olarak temsiline neden olan önemli bir söylemsel strateji olarak karşımıza çıkmaktadır.

16 yaşında evlendirilen Melek Karaaslan 18 yaşına gelmeden hamile kadı. Ancak hamileliğinin son günlerinde kocası ve ailesi onu Ağrı'nın -30 derece soğuşunda dışarı attı. Sokakta kar altında tek başına ölü bebek doğurdu. Ölü bebeğini sağ sanarak kocasının evine geri döndü. Döndüğü evde ölü doğum yaptığı için daha fazla şiddet yaşamaya başladı. Ölü doğum yapması ve evde yaşadığı şiddet akıl sağlığını yitirmesine neden oldu. Kızlarının yaşadıklarından haberdar olan Levent ailesi, onu alıp hastaneye yatırdı ve tedavi olmasını sağladı. Ancak aile büyüklerinin araya girmesiyle Melek Karaaslan kocasının evine geri dönmek zorunda kaldı, *ne de olsa kadının yeri kocasının yanındı*. Ama eve geri dönmek de sorunları çözmedi. Karaaslan ailesinin Hamur'daki evine baskın yapan polislerin gördüğü manzara korkunçtu: *Tuvalette oturmuş pozisyonda bağlanmış ve aklıktan ölmek üzereydi. Üstünde giysi niyetine sadece beyaz bir bez sarılıydı*. Bundan altı ay önce neredeyse 70 kilo civarında olan Melek Karaaslan neredeyse bir çocuk cüssesindeydi, tam 40 kilo vermiş ve 30 kiloya düşmüştü. Sürekli oturmaktan vücudunun her yeri kireçlenmişti. Kollarını hareket ettiremiyordu. Üstelik vücudunun pek çok yerinde oluşan *yaralar kurtlanmıştı*. Bu haldeyken kafasına aldığı darbelerden akıl sağlığını tamamıyla kaybetmişti (*Posta*, "Çocuk gelini döve döve delirttiler", 21 Temmuz 2012) (26).

13 yaşındaydı ilk çocuğuna hamile kaldı. 19 yaşına geldiğinde 2 çocuğu vardı. "Çocuk gelin" Mahmure, 6 yıldır nikahsız yaşadığı kişi tarafından önce dakikalarca sopayla dövüldü, ardından da 47 bıçak darbesiyle öldürüldü. Fatih Balat Mahallesi Esnaf Loncalı Sokak'taki binanın ikinci katında 19 yaşındaki Mahmure Karakule, nikahsız yaşadığı kişi tarafından çocuklarının gözleri önünde öldürüldü. Edinilen bilgiye göre, saat 00.30 sıralarında 31 yaşındaki Zülfikar Bakır, 2 çocuğunun annesi Mahmure Karakule'yi sopayla feci şekilde dövdü. Bakır daha sonra nihaksız yaşadığı Karakule'yi 47 yerinden bıçaklayarak öldürdü. Karakule'nin darbeyi en fazla göğüs ve boğaz bölgesinden aldığı belirtildi (*Posta*, "Vahşet demek hafif kalır", 18 Temmuz 2012).

Seher Gül, henüz 12 yaşındayken 30 yaşındaki Ghulam Sakhi isimli bir kişiye 5 bin dolara "satılmıştı". Seher, Sakhi'nin tecavüzüne uğradı, dayak yedi. *Fahişe olmayı reddedince kocasının ailesi Seher'i aylarca elleri ayakları ipe bağlanmış şekilde kilerde hapsetti, burada vajinasına sıcak ütü bastılar, tırnaklarını söktüler* (*Hürriyet*, "Seher Gül'e bunu yapanlar serbest" 13 Temmuz 2013).

S.B. psikolog gözetiminde verdiği ifadede eşinin pense ile dudaklarına ezeerek işkence yaptığını da söyleyerek iddialarını şöyle sürdürdü: "kayınvalidem en küçük bahaneyle beni dövüyordu. Bir gün beni banyo kazanına sokarak banyo kazanının altındaki közden çıkarttığı ucu sıcak olan demir parçasını ön taraftan bacaklarımın hassas bölgesine ve cinsel organıma ve etrafına gelecek şekilde bastırdı. Ayrıca kızgın sopayla beni dövdü. küçük gelin ifadesinde ayrıca kayınpederi S.K.'nın da yılbaşı gecesi kendisine tecavüz ettiğini öne sürdü (*Posta*, "Çocuk geline iğrenç işkence", 14 Mart 2012).

Çocuk yaşta evlilikle birlikte çocukların\kadınların yaşadıkları şiddete dikkat çekilen haberlerden alınan yukarıdaki alıntılarda açık bir biçimde fiziksel şiddete maruz kalan özneler “zavallı kurbanlar” olarak resmedilmektedir. Söz konusu bu işaretlemenin pekiştirilmesinde ise maruz kalınan şiddet biçimlerine haberlerde ayrıntılı bir biçimde yer verildiği görülmektedir. “Yaraları kurtlanmıştı”, “açlıktan ölmek üzereydi”, “üstünde sadece bir bez sarılıydı”, “dakikalarca sopayla dövüldü” “çocuklarının gözü önünde öldürüldü”, “vajinasına sıcak ütü bastılar, tırnaklarını söktüler” gibi ifadeler ise, “kurban” söylemini yeniden üretmekten ve meşrulaştırmaktan öte bir anlam taşımamaktadır. Nitekim ilk alıntıda karşımıza çıkan haberde yer alan “kocasının evine dönmek zorunda kaldı, ne de olsa kadının yeri kocasının yanındı” ifadesi ise açık bir biçimde ev içi alanda yaşanan şiddetin haber dilinde nasıl meşrulaştırıldığını göstermesi açısından dikkat çekicidir. Haber, kadına uygulanan şiddeti sorunsallaştırıyor ve verilen ardan bilgisi ile “çocuk gelin” meselesine dikkat çekiyor gibi görülse de metinde karşımıza çıkan “ne de olsa kadının yeri kocasının yanı” ifadesi anlamlandırılmada hakim ataerkil söylemi yeniden üretmekte ve ev içi alanda yaşanan şiddeti “kadınların başına gelebilecek olağan bir şiddet” olarak işaretlemektedir. Üstelik haberde karşımıza çıkan “zorunda kaldı” ifadesi ile şiddet mağduru kadın ve çocukların yasal ve hukuki haklarına dair bilgilendirme söylemsel alandan tamamen dışlanmakta ve çocuğa yönelik “kurban” işaretlemesi böylece meşru bir zemine oturtulmaya çalışılmaktadır. Oysa ki Çocuk Koruma Kanunu çerçevesinde on sekiz yaşını doldurmayan yurttaşlar; bedensel, zihinsel, duygusal gelişimini tamamlamamış bu yüzden de istismara açık bireyler olarak görülmekte ve söz konusu çocuklar “korunmaya muhtaç çocuklar” olarak nitelendirilmektedir (Diren 2009). Üstelik daha önce de belirtildiği gibi, yasal evlenme yaşının altındaki çocukları evlendirmek mevzuata göre suçtur. Savcılık anne-baba ve evlenen çocuklar hakkında cinsel istismar suçu nedeniyle soruşturma açabilmektedir. Çocuğu cinsel yönden istismar eden kişi hakkında üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası verilebilir. Suçun sonucunda mağdur olan çocuğun beden ve ruh sağlığının bozulması halinde bu ceza on beş yıldan fazlasına kadar çıkabilmektedir. Aynı konutta yaşadığı kişilerden birine şiddet uygulayan kimse ise bir yıla kadar hapisle cezalandırılmaktadır. Bunun yanı sıra evlendirilen çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı çocuğun bakım ve gözetiminden sorumlu kimse, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Cumhuriyet Savcısının istemi üzerine veya çocuk hakimi tarafından alınabilmektedir. Çocuğun koruma altına alınmasını gerektiren bir durum söz konusu olduğunda çocuk, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından bakım ve gözetim altına alınır (Doğan ve Kılınç 2013) (27). Zorla evlendirilen ve duygusal ve fiziksel şiddete maruz kalan çocukları korumaya yönelik hukuki yaptırımların varlığına rağmen haber metinlerinde çocukları koruyucu ve destekleyici tedbirler hakkında herhangi bir bilgiye yer verilmemesi ve “kadının yeri kocasının yanındı” ifadesi “kadın\çocuk”

kategorisinin toplumsal düzlemde “çaresiz zavallı kurbanlar” olarak kavramsallaştırılmasına neden olmaktadır.

Yukarıdaki alıntıda yer alan ve “Seher Gül’e bunu yapanlar serbest” başlığı ile verilen haberde ise, kız çocuğuna uygulanan şiddetin ayrıntılı bir biçimde verildiği görülmekte ve çocuk “kurban” olarak işaretlenmektedir. Çocuğa uygulanan şiddetin, çocuğun beden bütünlüğünü sarsmaya dayalı bir dil ile ayrıntılı bir biçimde sunulması, herhangi bir arkaplan bilgisi verilmeden “çocuğun fahişe olmayı reddettiği”ne dair vurgu, olayı “pornografik” bir temsil haline dönüştürmektedir. Benzer bir biçimde “Çocuk geline iğrenç işkence” başlığı ile verilen haberde de şiddete uğrayan kız çocuğunun savcılığa verdiği ifade doğrudan haber metnine geçirilmiştir. Ancak burada dikkat çekici nokta çocuğun savcılığa verdiği ifade haberde doğrudan çocuğun ağzından aktarılarak şiddet, “pornografik bir temsile dönüştürülüp, daha da ilgi çekici hale getirilmeye çalışılırken” çocuğun savcılığa verdiği ifadede yer alan tecavüz vakası ise “iddia etti” biçimde verilmektedir.

2.2. Haber Metinlerinde “Aşık Kadınlar” Olarak Çocuk Gelinler

Küçük yaşta zorla evlendirilen kız çocukları, “çocuk gelinler”in sunumuna ilişkin incelenen söz konusu gazetelerde çocuklar bir taraftan “kurban” olarak işaretlenirken diğer bir anlamlandırmada ise “aşık kadınlar” olarak resmedilmektedirler. “Çocuk gelin” olgusunun toplumsal düzlemde meşrulaştırılmasına ve bu evliliklere neden olan ataerkil sistem, yoksulluk, göç gibi ekonomik ve kültürel eşitsizliklerin söylemsel alandan dışlanmasına ve aile, devlet gibi toplumsal kurumların sorumluluğunun mal edilmesine yönelik bir strateji olarak “kız çocuklarının aşık oldukları için evlendiklerine” dair anlamlandırmaların haberlerde öne çıkarıldığı görülmektedir.

“Çocuk gelinin intiharında kimse “suçlu” bulunmadı” (28) başlığı ile verilen haberin spotunda “Adana’da 15 yaşında kendisinden 4 yaş büyük şahısla evlenen 16 yaşındaki çocuğun bir süre sonra intihar etmesi olayıyla ilgili Cumhuriyet Savcılığı yaptığı incelemede “suçlu” bulunmadığına karar verdi.” ifadesi yer almaktadır. Spotta ve başlıkta suçlu kelimesinin tırnak içinde veriliyor olması savcılığın verdiği kararın doğruluğu konusunda okuyucuda bir şüphenin yaratılmasına dönük bir çabaya işaret etmekle birlikte haberin devamında, 16 yaşında intihar eden çocuğun evlendiği erkeğe “aşık olduğu, ailenin bu konudaki olumsuz kararına rağmen çocuğun ısrarı sonucunda evliliğe razı oldukları” belirtilmektedir. Haberde yer verilen “Çiftin arasında Mehmet Güven A.’nın kıskançlığı nedeniyle sık sık tartışma çıkmaya başladı. Eşinden şiddet gördüğü öne sürülen Z. A. 21 Ekim’de Yeşiloba Mahallesi’nde hemzemin geçitte Mersin’den Adana’ya gelen trenin önüne durarak yaşamına son verdi.” ifadesi bir ardaan bilgisi olarak sunulmaya çalışılmaktadır. Ancak bu ifade de kız çocuğuna eşi tarafından uygulanan şiddet “erkeğin kıskançlığı” ile bağlantılandırılmakta ve haberin genel re-

toriği içinde “aşk ilişkisi”ne yapılan göndermeler nedeniyle de bir taraftan şiddet sıradanlaştırılırken diğer taraftan da intihar da dahil olmak üzere ortaya çıkan şiddetin tek sorumlu öznesi “aşık kız çocuğu” olarak işaretlenmeye çalışılmaktadır.

Kısaca haber metni içinde kurulan nedensellik ilişkileri ile şiddet aşkın bir sonucu olarak sunulmakta ve “çocuk gelin” olgusu yine aşk ilişkisi ile meşrulaştırılmaya çalışılmaktadır. Benzer bir biçimde “13 yaşında anne olacak” (29) başlığı ile verilen haberde de aşk ve çocuk gelin arasında bir nedensellik ilişkisi kurularak 13 yaşında bir çocuğun evlendirilmesi ve hamile kalması sıradan bir olay olarak sunulmaktadır. “G.O, bir yıl önce gönlünü kaptırdığı, okuldan tanıştığı 16 yaşındaki G.K’ya kaçtı” biçimde verilen haberde 39 haftalık hamile olan çocuğun rahatsızlanarak hastaneye kaldırıldığı ve hastane yetkililerinin polise haber vermesi ile kız çocuğunun annesi ve evlendiği erkek çocuk hakkında yasal işlem başlatıldığı belirtilmektedir. Haberde kız çocuğunun durumu için “kaçtı” ifadesinin kullanılması ile olayın tek sorumlusu olarak kız çocuğu işaret edilmektedir. Tam da bu söylemsel operasyon nedeniyle haberde her ne kadar çocuğun annesi ve evlenen erkek çocuk hakkında yasal işlemin başlatıldığı belirtilse de haberin retoriği içerisinde erkeğin ve kız çocuğunun ailesinin olay sürecindeki sorumluluğu tamamen söylemsel alandan dışlanmaktadır.

Hürriyet gazetesinde “Bilmeden küçük gelin’e vize” (30), *Posta* gazetesinde ise “Kocam beni değil ben onu kaçırdım” (31) başlığı ile verilen aynı olaya ilişkin haberin konusu ise, ağır ceza mahkemesi tarafından 18 yaşından küçük kız çocuğuyla evlenerek “cinsel istismara teşebbüs” suçundan yargılanan bir erkeğe verilen cezanın, erkeğin evlendiği dönemde kız çocuğunun gerçek yaşını bilmediği gerekçesi ile Yargıtay tarafından bozulmasıdır. Ancak her iki gazetede de haberin verilmiş biçimi yukarıdaki haberlere benzer bir biçimde kurulan nedensellik ilişkileri ile “çocuk gelin” olgusunu meşrulaştırmaktadır. *Hürriyet* gazetesinin haber başlığında yer alan “vize” kelimesinin çağrıştırdığı “çocuk gelin” olgusuna yönelik olumsuz anlam bu meşrulaştırmanın en önemli göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. *Posta* gazetesinin haber başlığın yer alan “Kocam beni değil, ben onu kaçırdım” ifadesi ile de erkeğin olaydaki “masumiyeti” vurgulanarak tüm sorumluluk “erkeğe aşık olan” kadın özneye yüklenmekte ve kadın “kandıran”, erkek ise “kandırılan” olarak işaretlenmeye çalışılmaktadır. Tüm bu anlamlandırmalarla erkeğin masumiyeti, “kurnaz, fettan, irrasyonel, yalancı” olmak gibi kadın doğasına ait olduğu varsayılan bir takım değerlerin haber metni içinde kadını çağrıştıran bir biçimde kullanılması ile meşrulaştırılmaktadır.

Toplumsal alanda halihazırda varolan cinsiyetçi değerleri yeniden üreten medya metinleri bu bağlamda kadınlar hakkındaki stereotip yargıları da yeniden inşa ederek ataerkil düzeninin ideolojik içeriğini gizlemektedir (Zoonen 1994: 27). Bu

nedenle kadınların medyada nasıl temsil edildikleri önemlidir. Bu temsil, medyanın sadece kadınları değil, aslında dünyayı da nasıl algıladığını bizlere gösteren önemli bir araçtır: Cinsiyetçi yapı meşrulaştırılırken, toplumun da kadına yönelik algısı bu yapı ile uyumlu bir biçimde inşa edilir (Tanrıöver 2012: 156). “Küçük yaşta zorla evlendirilme”, “çocuk gelin” meselesinde de haber metinleri aracılığıyla kadınlara yönelik üretilen kalıp yargıların kız çocuklarına yönelik işaretlemelerde yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi sıklıkla kullanıldığı gözlenmektedir. Benzer bir örnek, *Hürriyet* gazetesinde “23 yaşında anneanne oldu” (32) başlığı ile verilen haberde karşımıza çıkmaktadır.

1985'te doğan Rifca, 13 yaşındaki kuyumcu Ionel Stanescu'ya aşık olmuş ve tanıştıktan bir sene sonra evlenmişler. İki sevgili, büyükleri kendilerini ayırmasın ve evlenmeleri garanti olsun diye bir geceyi birlikte geçirmişler ve durumu ailelerine anlatmışlar. Erken yaşta evliliğin, Romanlar için bir gelenek olduğunu söyleyen Rifca, yine de ilk başlarda çok kavga çıktığını, hatta babasının kocasına bıçakla saldırdığını anlattı. Kızı Maria'nın doğumundan sonraysa bütün bu kavgalar sona ermiş.

Söz konusu haberden alınan yukarıdaki alıntıda “küçük yaşta evlilik” olgusu bir magazin haberi biçimde verilmektedir. Tam da bu nedenle soruna ilişkin toplumsal bir duyarlılığın yaratılması da olanaksız hale gelmektedir. Haberin retorik içeriğinde evliliğin gerekçesi olarak kız çocuğunun erkeğe duyduğu “aşk”ın işaretlendiği görülmektedir. Haberde dikkati çeken ilk noktalardan biri 13 yaşında bir erkek çocuğunun herhangi bir iş yerine sahip olmasının imkansız olmamasına rağmen, mesleğinin özellikle “kuyumcu” olarak belirtilmesidir. Haberde yer alan bu ayrıntı ile 13 yaşında evlendirilen bir erkeğin “çocuk” olduğu gerçeği söylemsel düzeyde ortadan kaldırılmakta ve çocuğa “iş gücü sahibi yetişkin bir erkek” konumu sağlanma çalışılmaktadır. Bu bağlamda toplumsal düzlemde cinsiyetçi öğelerin yeniden üretiminde “kadın” kategorisi kadar “erkeklik”e ilişkin kalıp yargıların da metinler aracılığıyla nasıl yeniden inşa edildiğini belirtmek gerekmektedir. Kadını ev içi alanda erkeği ise üretim ilişkileri bağlamında sınıflandıran cinsiyetçi yapı içinde erkek özneye yüklenmeye çalışılan temel “görev” “çalışıp para kazanarak evi geçindirmektir”. Kadın ve erkek kategorisini görev ve sorumluluklar bakımından da ayırıştıran cinsiyetçi dil, bu bağlamda haber metni içinde kendini, erkek çocuğa yüklenen “evi geçindirme” rolü ile göstermektedir. Haberde yer alan bu ifadeler aynı zamanda toplumsal yapı içinde yine kadına yönelik “kurnaz, işini bilen, fattan” nitelendirmelerini de yeniden üretmektedir. Nitekim, kız çocuğunun “kuyumcuya aşık” olduğunun vurgulanması, kadının kendi ağzından verilen “evlenmeleri garanti olsun diye bir geceyi birlikte geçirdiklerine” dair ifadesi, kadına yönelik cinsiyetçi kalıp yargıların bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Söz konusu haberde ayrıca aile içi yaşanan şiddetin de haberin genel retoriğine uygun olarak bir magazin haberi biçimde verildiği dikkat çekmektedir. Üstelik haberde kurulan nedensellik ilişkisi şiddetin sona erdirilmesinde bir yöntem olarak “çocuk doğurmayı” evli çiftlere salık vermektedir. Ancak daha önce de belirtildiği gibi, erken yaşta evlenen kız çocukları yüksek oranda erken doğum, düşük, ölü doğum riski altındadırlar. İncelenen haberlerin tamamında hamilelik durumunda kız çocuklarının sağlığının doğrudan tehdit altında olmasının bir sorun olarak işaretlenmiyor olması ise haber metinleri aracılığıyla çocuk yaşta evliliğin nasıl meşrulaştırıldığını göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Alıntı yapılan yukarıdaki haberde aynı zamanda “Romanlar için erken yaşta evliliğin bir gelenek” olduğuna yer verilmektedir. “Erken yaşta evlilik” probleminin bir “gelenek” olarak işaretleniyor olması bu sorunun bir taraftan “gelenek” adı altında doğallaştırılmasına neden olurken, haberde yer verilen bu ifade ile diğer taraftan da, meselenin “bize ait olmayan, başka toplumların geleneği” olarak anlamlandırılması sağlanmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi incelenen haberlerin tamamına yakınında gerek haber başlıkları gerekse de haber metinleri içinde erken yaşta zorla evlilik ve çocuk gelin meselesi söz konusu öznelerin başına gelen kişisel, tekil, münferit olaylar olarak anlamlandırılmaktadır. Ancak *Hürriyet* gazetesinde konu ile ilgili yer alan haberlerde dikkat çekici olan nokta, olay Türkiye’de bir çocuğun başına geldiğinde bunun tekil, kişisel bir olay sunulması iken, Arap ve Ortadoğu coğrafyasında meydana gelen çocuk evlilikleriyle ilgili haberlerin genel, “o coğrafyaya özgü” bir mesele olarak işaretleniyor olmasıdır. “Yemen’de iğrenç olay” (33), “Zorla evlendirilmek istenen Yemenli kızın mücadelesi” (34), “Nijer’in 11 yaşındaki gelinleri” (35) “12 yaşında doğumdan öldü” (36) “1 yaşında evlendi, 8 yaşında boşandı” (37) başlıkları ile verilen haberlerde çocuk yaşta evlilik sorununa dikkat çekilmekte ve çalışmada incelenen diğer haberlerin dilinden farklı kız çocuklarının “zorla” evlendirildiklerine vurgu yapılmaktadır. Bu bağlamda anaakım medya Türkiye’de meydana gelen çocuk evliliklerini “ailenin rızası”, “kız çocuklarının evlendikleri erkeklere aşık olması” gibi işaretlemelerle meşrulaştırmaya ve sıradanlaştırmaya çalışırken, çocuk evlilikleri Arap ve Ortadoğu coğrafyasında ortaya çıktığında kız çocuklarının “zor, baskı ve tehdit” sonucu evlendirildiklerine yönelik bir anlamlandırma öne çıkarılmaktadır. Örneğin, “12 yaşında doğumdan öldü” başlığı ile verilen haberin spotunda yer alan “Aşiret geleneklerinin toplumsal hayata hakimiyetiyle çocuk yaşta evliliklerin yaygın olduğu Yemen’de, 12 yaşındaki bir çocuk doğum yaparken öldü” ifadesi çocuk gelin meselesini sadece aşiret ilişkilerinin hakim olduğu coğrafyalara özgü bir durum olarak işaretlemektedir.

Alankuş’un da belirttiği gibi, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerdeki medya, insan hakları sorununa öteki, gelişmemiş, Doğulu ülkelerin sorunu olarak bakmaktadır. Tam da bu bakış açısı nedeniyle, kendi ülkelerinde ortaya çıkan insan

hakları ihlallerini görmezden gelen bir yapı içindedirler. Uluslararası İnsan Hakları Siyasi Konseyi'nin 2002 tarihli özet raporunda da belirtildiği gibi, medya insan haklarının gelişmesini kendi sorumluluk alanında görmekten uzaktır. Bu haliyle medya hak ihlallerine, medeni ve siyasi hak ihlalleri ile gelişmemiş ülkelerin sorunu olarak yaklaşmaktadır (2007a: 28-29). Bu bakış açısı bir hak ihlali olarak çocuk gelin problemine medyanın genel bakışı ile de uyumludur. Zira *Hürriyet* gazetesinde konuya ilişkin yer alan haberlerde oryantalist söyleme için bir biçimde "çocuk evlilikleri" sadece "Doğulu" toplumlara özgü bir problem olarak işaretlenebilmektedir.

Batının Doğuyu bir öğrenme, keşfetme konusu olarak sistemli biçimde ele almasını sağlayan bir yaklaşım olarak oryantalizm (Said 2001: 83), 19. yüzyılın sonlarından itibaren bir araştırma söyleminden emperyal bir kuruma dönüşmüş, bu aşamadan itibaren de sadece metinsel bir Doğu tahayyülünden ve tanımlanmasından uzaklaşarak, tüm bu tahayyüllerin Doğuda bizzat uygulamaya konulmasına geçilmiştir. Bu bağlamda Batılı insanın kendinden farklı, yeni bir dünyayı sadece anlama değil, kimi durumda denetleme, değiştirme, hatta şekillendirme isteğinin ya da niyetinin ta kendisi olarak oryantalizm, tarihten koparılmış, özcü bir biçimde kavranan bir tür sınıflandırmaya dayanmaktadır. Bu sınıflandırma "incelenen nesneyi" yani Doğu ve Doğuluyu başka bir varlığa dönüştürerek, "inceleyen" Batılıyı, bu "nesne" karşısında aşkınlıştırmıştır (106-107). Bir merkez-kurma çabası içinde hegemonik bir işlem olarak oryantalist söylemde kendi kimliğini "öteki" olarak imlediği bir mekândan farklılaştırarak kuran Batı, Doğuyu da başka bir yer olarak kurmakta ve tanımlamaktadır (Mutman 1999: 31).

Kısaca söylemsel stratejinin bir düzeyinde oryantalist söyleme eklemlenilen haber metinlerinde bu bağlamda "çocuk gelin" sorunu "bize ait olmayan" bir problem olarak işaretlenebilmektedir. Meselenin Türkiye'de yaygın bir sorun olduğu gerçeğini söylemsel alandan dışlamaya yönelik başka bir strateji olarak da olaylar tekil, münferit bir olay olarak sunulmakta ve haberde kurulan nedensellik ilişkileri içinde evlilikler "aile rızası" ya da "aşk" ile meşrulaştırılabilmektedir. Bu son stratejinin doğrudan bir uzantısı olarak da bir taraftan ailenin anlamı çocuğun denetiminden sorumlu tek kurum olarak sabitlenmeye çalışılırken, diğer taraftan da çocuk evliliklerinin tek sorumlu öznesi "aşık kız çocukları" olarak işaretlenebilmektedir.

SONUÇ

"Çocuk gelin"lerin Türkiye'de yazılı basında temsilinin, söz konusu sorunun kamuoyunda bir farkındalık yaratarak, çözümü için etkin politikaların üretilmesine dair herhangi bir açılım fırsatı yaratıp yaratmadığının incelendiği bu çalışmada, Türkiye'de anaakım medyanın önde gelen gazetelerinden *Zaman*, *Posta* ve *Hürriyet*'te konu ile ilgili yer alan haberler incelenmiştir. Haberlerde çocuk gelinlerin temsilinin temel olarak iki düzeyde anlamlandırıldığını söylemek müm-

kündür. Buna göre, maruz kaldıkları fiziksel şiddet ekseninde anlamlandırmanın bir düzeyinde kız çocukları “mağdur kurbanlar” olarak işaretlenirken, anlamlandırmanın diğer bir düzeyinde “aşık kadınlar” olarak resmedilmektedirler. Kız çocuklarının “zavallı kurbanlar” işaretlendiği haberlerin söylemi çocukların yaşadıkları mağduriyeti yeniden üretmekten öteye bir anlam taşımamaktadır. Çocukların uğradıkları şiddetin herhangi bir sansüre uğratılmadan en ince ayrıntısına kadar, açık bir biçimde hatta kimi zaman pornografik bir temsile dönüştürülerek verilmesi, üstelik *Posta* ve *Hürriyet* gazetelerinde yer alan bazı haberlerde çocukların isimlerinin açık haliyle yayımlanması ve fotoğraflarının basılması açık bir hak ihlali olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim habere konu olan söz konusu çocuklar ve kadınlar fiilen zarar görme riskleri olan bireylerdir. Potansiyel olarak her türlü istismara ve şiddete uğrama riskleri olan bu bireylerin yer aldığı haberlerde yasal ve etik olarak kimliklerinin gizli tutulması ve fotoğraflarının kesinlikle yayımlanmaması gerekmektedir. Uluslararası Gazeteciler Federasyonu tarafından “çocuk haberciliği ile ilgili rehber ilkeler” kapsamında da çocuklarla ilgili haberlerde kalıp yargı ve sansasyonel sunumlardan kaçılması gerektiği vurgulanmakta, ciddi bir kamu yararı olmadığı sürece çocukların görsel olarak ya da başka şekillerde kimliklerinin ortaya çıkarılmamasının gerekliliği açıkça belirtilmektedir (Unicef 2007b). Haberlerde bu ilkelerin ihlal ediliyor olması bu bağlamda önemli bir sorun olarak tespit edilmelidir.

Çocuk ve insan hakları odaklı bir habercilik anlayışından oldukça uzak, sorunun tespitine dair herhangi bir bilgi vermeyen söz konusu haberlerde ayrıca zorla evlendirilen kız çocuklarının sahip olduğu hukuki ve yasal haklardan hiç bahsedilmemektedir. Bu aynı zamanda çocukların “çaresiz, zavallı kurbanlar” olarak temsilini meşrulaştırmakta ve çocukların içinde buldukları durumu kabullenerek, toplumsal düzlemde istismarın da olağanlaştırılmasına sebep olmaktadır. Kısaca haklar konusunda yönlendirici bir içeriğin yer almadığı haberlerde yalnızca çocukların mağduriyeti üzerinden beslenen bir söylemin egemenliği hakimdir. Mağdur söylemine eklenilmediği durumlarda da olay bir magazin haberi biçimde verilmektedir. Tam da bu nedenle çocuk evlilikleri ve çocuk gelinlere yönelik toplumsal bir farkındalık sağlanamamaktadır.

Bunun yanı sıra cinsiyet eşitsizliğinin, eşitsiz ekonomik ve kültürel ilişkilerin bir sonucu olarak özellikle kız çocuklarının bedensel ve ruhsal bütünlüğünü tehdit eden ve onları her türlü istismara açık hale getiren zorla evlendirilmeler sadece belli bir bölge ya da kültüre özgü bir olgu da olarak anlaşılmalıdır. Nitekim bu sorunu dünyanın geri kalmış\geri bıraktırmış ülkelerine ait, ya da gelişmekte olan ülkelerin geleneksel yapının hakim olduğu bölgelerinde görülen bir uygulama olarak nitelendirmek sorunun temelinde yatan tüm eşitsiz ilişkilerin görmezden gelinmesine ve tam da bu nedenle söz konusu eşitsizliklerin yeniden üretilmesine neden olmaktadır.

Bu bağlamda yukarıda saptanan sorunlu habercilik anlayışının ve dilinin aşılarak, “çocuk gelin” olgusuna ve daha genel düzeyde çocuk ve insan haklarına duyarlı, ihlallerin önlenmesine yönelik kamuoyunda farkındalık yaratabilecek bir medyanın gerekliliği ortadadır. Bu gereklilik doğrultusunda çocuk istismarına konu olan olaylar haberleştirilirken medya çalışanları, Kubilay ve Durna'nın da belirttiği çocukların mağduriyetini sürekli akılda tutarak onları yeniden mağdur edecek bir haber dilinden uzak kalmaya özen göstermelidirler (2010b: 63). Bunun etkin bir yolu olarak da medya kuruluşları, çocuklara ilişkin haberlerde profesyonel bakış açısını yakalayabilmek için çocuk muhabirliğini özel bir uzmanlık alanı olarak geliştirmeyi hedeflemeli, bu alanda çalışacak muhabirlere hukuk, psikoloji ve pedagoji eğitimleri vererek, kendilerini geliştirmelerinin yolunu sağlamalıdır.

Anakım medyada karşımıza çıkan tüm bu sorunlu habercilik anlayışına karşılık; insan, kadın ve çocuk haklarına duyarlı, ırkçı, cinsiyetçi, ayrımcı bir dilden uzak, hak odaklı haberciliği benimseyen *Bianet* gibi alternatif medya örgütlerinin varlığı ise, habercilik anlayışındaki dönüşüme dair umut verici örnekler olarak karşımızdadır. Türkiye'deki yaygın medyanın teksesliliğinden rahatsız olan kimi sivil toplum kuruluşlarının alternatif bir medya ağına duydukları gereksinimle ortaya çıkan Bağımsız İletişim Ağı (Bianet), en temel düzeyde hak odaklı bir habercilik anlayışını benimsemektedir. Bu çalışmanın konusunu oluşturan “çocuk gelin” meselesine ilişkin *Bianet*'te yer alan haberlere bakıldığında, anaakım medyanın konuya ilişkin yaklaşımından oldukça uzak bir haber yapma pratiğinin varlığı ise dikkat çekicidir. Nitekim *Bianet*, “çocuk gelin”ler probleminde dair kamusal bilincin oluşturulması adına, haberlerinde başta Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği, Diyarbakır Kadın Sorunlarını Araştırma Merkezi (DİKASUM), Çocuklara Yönelik Ticari Cinsel Sömürüyle Mücadele Ağı (ÇTCS) gibi konuya duyarlı sivil toplum örgütlerinin “çocuk gelinler” sorununun somut çözümüne yönelik yürüttükleri faaliyetlere, proje ve imza kampanyalarına haberlerinde sıklıkla yer vermektedir. Bunun yanı sıra konunun Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin (TBMM) gündemine taşınması sağlayan milletvekillerinin görüş ve düşüncelerinin de haberlerde sıklıkla yer aldığı görülmektedir. Benzer bir biçimde üniversitelerin ve kadın kuruluşlarının Türkiye'de çocuk gelinlerin durumunun tespitine yönelik yürüttükleri araştırmaların sonuçlarının da haberler aracılığıyla kamuoyu ile paylaşılması da oldukça önemli ve anlamlıdır. Sonuç olarak “erken yaşta zorla evlilik” ve “çocuk gelinler” sorununun çözümüne yönelik etkili kamu politikalarının varlığı için medyaya düşen sorumluluk *Bianet* örneğinde de karşımıza çıktığı gibi ancak konuya duyarlı bir habercilik anlayışını benimsemekle mümkün görünmektedir.

SONNOTLAR

(1) Bu bağlamda hak odaklı habercilik, sadece insan haklarının geliştirilmesi ve insan hakları ihlallerinin haberleştirilip takip edilmesini değil, siyasal, kamusal ve ev içi alana dair bütün haberlerin insan hakları odaklı kılınmasını gerektiren, haberi bu odak doğrultusunda dönüştürmeyi hedefleyen bir habercilik anlayışı olarak karşımıza çıkmaktadır (Alankuş 2007a: 30-31).

(2) Çocuk Gelinler Bilgi Seti: Çocuk Evlilikleri ve İlişkili Kavramlar Sözlüğü

(3) Gangoli ve ark.’nın 2005-2006 yıllarını kapsayan İngiltere’nin farklı bölgelerinde yaşayan Hintli, Pakistanlı ve Bangladeşli topluluklar arasında çocuk yaşta zorla evlilik olgusunun söz konusu söz topluluklarda nasıl algılandığı ve deneyimlendiği üzerine yaptıkları araştırmada, çocuk evliliklerden kız ve erkek çocukların farklı etkilendiklerini ortaya koymuşlardır. Küçük yaşta zorla evlendirilen kız ve erkek çocukları her ne kadar aile büyüklerinin sıkı denetimlerine eşit bir biçimde maruz kalsalar da kız çocukları açısından maruz kalınan denetim mekanizmaları daha sıkı bir biçimde işlemektedir. Nitekim 18 yaşın altında evlendirilen kız çocuklarının erkek çocuklara göre sosyalleşme ve hareket özgürlükleri, cinselliği yaşama biçimlerinin daha sıkı bir biçimde baskı alındığına işaret edilen söz konusu çalışmada, araştırmaya katılan evli erkek çocuklarına göre de, çocuk evlilikler, en temel düzeyde kız çocuklarının sosyal yaşama katılımlarının ve cinselliklerinin daha sıkı bir biçimde kontrol altına alınmasını sağlamak amacıyla gerçekleşmektedir (2009: 426-427).

(4) Çocuk Gelinler Bilgi Seti: Çocuk Evlilikleri ve İlişkili Kavramlar Sözlüğü

(5) Çocuk Gelinler Bilgi Seti: Çocuk Evlilikleri ve Ekonomi

(6) “Çocuk gelin” olgusu dünya genelinde en çok Güney Asya ülkelerinde görülmekle birlikte, Güney Asya’yı sırasıyla Afrika, Latin Amerika, Asya Pasifik, Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkeleri izlemektedir (Unicef 2007a: 35).

(7) Birleşmiş Milletler 2000 yılından itibaren zorla evlilik konusunu kadına yönelik şiddetin bir biçimi olarak tanımlamakta ve ayrımcılık kapsamında değerlendirmektedir. (bkz: Doğan ve Kılınç (2013), Çocuk Evlilikleri Bilgi Seti: Çocuk Evlilikleri ve Ev İçi Şiddet)

(8) 2008 yılında Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü’nün gerçekleştirdiği Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması sonuçlarına göre, Türkiye’de 18 yaşın altında evlendirilen kadınların oranı yüzde 28’dir. Bu oran ortalama olarak her üç kadından birinin Türkiye’de “çocuk gelin” olduğu gerçeğine işaret etmektedir (*Bianet*, “50 Bin İmza 8 Mart’ta Mecliste”, 7 Mart 2012). Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi (DİKASUM) tarafından yayımlanan Erken Yaşta Yapılan Evlilikler Raporu’nu göre de 18 yaşın altında evlendirilen kız çocuklarının yüzde 20’si adet görmeden evlendiril-

mektedir. Evlendirilen her üç çocuktan birinin intiharı düşündüğü ya da girişimde bulunduğu tespit edilmiştir. Hamile kalan çocukların yüzde 64'ünün ilk doğumlarını hastane yerine evde yaptıkları belirtilen raporda dikkat çekici diğer bir bulgu ise, söz konusu kız çocuklarının yüzde 73'ünün okur-yazar olmadığına saptanmış olmasıdır (*Bianet*, "Çocuk gelinlerin yüzde 73'ü okuma bilmiyor", 29 Kasım 2012).

(9) Çocuk Evlilikleri Bilgi Seti: Çocuk Evlilikleri ve Aile İçi Şiddet

(10) *Zaman*, 6 Mayıs 2013

(11) *Zaman*, 3 Eylül 2012

(12) *Zaman*, 19 Nisan 2012

(13) *Zaman*, 17 Ocak 2012

(14) *Posta*, 21 Temmuz 2012

(15) *Posta*, 10 Eylül 2013

(16) *Posta*, 30 Kasım 2012

(17) *Hürriyet*, 20 Ocak 2013

(18) *Hürriyet*, 3 Mart 2012

(19) Türkiye'de çocukların haber medyasında temsili noktasında "Basının Şiddeti: Siyasal Gösterilerde 'Polise Taş Atan Çocuklar' Örneği" başlıklı çalışmada da çocukların haber metinlerinde ya "şiddet eğilimi içinde olan suçlu failer" ya da "kurban" olarak işaretlenerek temsil edildikleri görülmektedir (Durna ve Kubilay 2010a)

(20) *Zaman*, 17 Ocak 2012

(21) *Zaman*, 17 Ocak 2013

(22) *Posta*, 3 Mayıs 2012

(23) *Hürriyet*, 17 Kasım 2013

(24) *Posta*, 26 Şubat 2013

(25) Haber medyasında kurban\mağdur olarak işaretlenen tek kesimin çocuklar olmadığını belirtmek gerekir. Haber söyleminde kadınlar da sıklıkla yaşamları tamamen erkeklerin istekleri tarafından belirlenen pasif, bağımlı, erkek şiddetine maruz kalan "kurban"lar olarak resmedilmektedirler (Byerly ve Ross 2006: 42). Bu bağlamda çocuklar gibi kadınların da medya metinlerindeki temsili sıklıkla "çaresizlik", "zavallılık" üzerinden inşa edilmekte, hatta kimi zaman da kadınlar başına gelenleri hak eden özneler olarak öne çıkarılmaktadırlar (Tanrıöver 2012: 161).

(26) Vurgular bana ait.

- (27) Çocuk Evlilikleri Bilgi Seti: Çocuk Evlilikleri ve Hukuk
(28) *Zaman*, 6 Mayıs 2013
(29) *Posta*, 30 Temmuz 2012
(30) 15 Nisan 2013
(31) 15 Nisan 2013
(32) 13 Şubat 2012
(33) *Hürriyet*, 10 Eylül 2013
(34) *Hürriyet*, 16 Temmuz 2013
(35) *Hürriyet*, 1 Nisan 2013
(36) *Hürriyet*, 13 Mart 2012
(37) *Zaman*, 19 Nisan 2012

KAYNAKÇA

Alankuş S (2007a) Önsöz, S Alankuş (der), İnsan Hakları Haberciliği, IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul, 25-50.

Alankuş S (2007b) Önsöz: Neden Çocuk Odaklı Habercilik Kitabı?, S Alankuş (der), Çocuk Odaklı Habercilik, IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul, 25-73.

Bianet (2012) “50 Bin İmza 8 Mart’ta Mecliste”, 7 Mart 2012

Bianet (2012) “Çocuk gelinlerin yüzde 73’ü okuma bilmiyor”, 29 Kasım 2012

Byerly C and Ross K (2006) *Women & Media: A Critical Introduction*, Blackwell Publications, United Kingdom

Çakmak D (2009) Türkiye’de Çocuk Gelinler, www.umut.org.tr, HukukunGençleri \TamMetinlerSunular\DirenÇakmak.pdf, erişim tarihi: 05.11. 2013.

Doğan S ve Kılınç Ö E (2013) Çocuk Gelinler Bilgi Seti: Çocuk Evlilikleri ve Ev İçi Şiddet, Uçan Süpürge Yayınları.

Doğan S ve Kılınç Ö E (2013) Çocuk Gelinler Bilgi Seti: Çocuk Evlilikleri ve İlişkili Kavramlar Sözlüğü, Uçan Süpürge Yayınları.

Doğan S ve Kılınç Ö E (2013) Çocuk Gelinler Bilgi Seti: Çocuk Evlilikleri ve Hukuk, Uçan Süpürge Yayınları.

Doğan S ve Kılınç Ö E (2013) Çocuk Gelinler Bilgi Seti: Çocuk Evlilikleri ve Ekonomi, Uçan Süpürge Yayınları.

Durna T ve Kubilay Ç (2010a) Basının Şiddeti: Siyasal Gösterilerde Polise Taş Atan Çocuklar Örneği, SBF Dergi, 65 (3), 52-85

Dursun Ç (2007) Hak Haberciliğinin Doğası ve Olanığı, S Alankuş (der), İnsan Hakları Haberciliği, IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul, 105-127

Fairclough N and Wodak R (1997) Critical Discourse Analysis, T. van Dijk (ed), Discourse as Social Interaction, Sage Publications, London, 258-284.

Gangoli G, McCarry M and Razak A (2009) Child Marriage or Forced Marriage? South Asian Communities in North East England, Children & Society, 28 (6), 418-429.

Gencel-Bek, M (2006) Medya ve Toplumsal Katılım Araştırması, www.britishcouncil.org, erişim tarihi: 25.10.2014

IFJ (2003) Promoting Children's Rights in the Media Workshop Report, <http://africa.ifj.org/en/articles/promoting-childrens-rights-in-the-media-workshop-report>, erişim tarihi: 01.11.2013.

İnal A (1996) Haberi Okumak, Temuçin Yayınları, İstanbul.

Kubilay Ç ve Durna T (2010b) Türk Basınında Çocuğa Yönelik Cinsel İstismar Tartışması: Haber Metinlerinde ve Köşe Yazılarında Hüseyin Üzmez Vakası'na İlişkin Eleştirel Bir Analiz, Kültür ve İletişim 13 (1) 31-68.

Mathur S, Greene M and Malhotra A (2003) Too Young to Wed: The Lives, Rights and Health of Young Married Girls, <http://www.icrw.org/files/publications/Too-Young-to-Wed-the-Lives-Rights-and-Health-of-Young-Married-Girls.pdf>, Erişim tarihi: 27. 11. 2013

Moschetti C (2003) Conjugal Wrongs Don't make Rights: International Feminist Activism, Child Marriage and Sexual Relativism, http://dtl.unimelb.edu.au/exlibris/dtl/d3_1/apache_media/L2V4bGlicmlzL2R0bC9kM18xL2FwYWNoZV9tZWRpYS84Mzk3OQ==.pdf, erişim tarihi: 25.11.2013

Mutman M (1999) Oryantalizmin Gölgesi Altında: Batı'ya Karşı İslam, M. Mutman, F. Keyman ve M. Yeğenoğlu (der), Oryantalizm, hegemonya ve Kültürel Fark, İletişim Yayınları, İstanbul.

Ponte C (2005) Our Child and the Others: Pictures of Children in the News Media, Kültür ve İletişim Derg, 8(2), 45-74.

Raj A (2010) When the Mother is a Child: The Impact of the Child Marriage on the Health and Human Rights of Girls, Disease in Childhood, 95 (11), 931-935.

Said E (2001) Şarkiyatçılık, Berna Ülner (Çev), Metis Yayınları, İstanbul.

Tanrıöver U H (2012) Medyada Kadınların Temsilleri ve Kadın Hakları İhlalleri, S Alankuş (der), Kadın Odaklı Habercilik, IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul.

Van Dijk T (1985) Structure of News in The Press, Van Dijk T (ed), Discourse and Communication: New Approaches to the Analysis of Mass Media Discourse and Communication, de Gruyter Publication, Berlin, 69-93.

Van Dijk T (1988) Semantics of a Press Panic: The Tamil Invasion, European Journal and Communication, 3, 167-187.

Van Dijk T (2008) Discourse and Power, Palgrave Macmillan, New York

Zoonen L van (1994) Feminist Media Studies, Sage Publications, London

Unicef(2007a) Unicef 2007, http://www.unicef.org/progressforchildren/2007n6/files/Progress_for_Children_-_No._6.pdf

Unicef (2007b) Çocuk Hakları ve Gazetecilik Uygulamaları: Hak Temelli Perspektif.

İncelenen Haberler

Zaman, “Çocuk gelinin kemik yaşı tespit edilecek” 17 Ocak 2012

Zaman, “Gelin arabasından çocuk yuvasına” 17 Ocak 2012

Zaman, “1 yaşında evlendi, 18 yaşında boşandı” 19 Nisan 2012

Zaman, “Çocuk gelinin babası gözaltında” 3 Eylül 2012

Zaman, “Çocuk gelinin intiharında kimse suçlu bulunmadı” 6 Mayıs 2013

Posta, “Çocuk geline iğrenç işkence”, 14 Mart 2012

Posta, “12 yaşında gelin oldu” 3 Mayıs 2012

Posta, “Vahşet demek hafif kalır”, 18 Temmuz 2012

Posta, “Çocuk gelini döve döve delirttiler” 21 Temmuz 2012

Posta, “13 yaşında anne olacak” 30 Temmuz 2012

Posta, “Savunmaya bak: İki yıl kadınlık yapabildi” 30 Kasım 2012

Posta, “Berdel düğününe polis baskını” 26 Şubat 2013

Posta, “Kocam beni değil ben onu kaçırdım” 15 Nisan 2013

Posta, “8 yaşındaki kıza ölüm nikahı” 10 Eylül 2013

Hürriyet, “23 yaşında anneanne oldu” 13 Şubat 2012

Hürriyet, “Jandarma her yerde onları arıyor” 3 Mart 2012

Hürriyet, “12 yaşında doğumdan öldü” 13 Mart 2012

Hürriyet, “Nizip’te bir çocuk kucağında çocuğu” 20 Ocak 2013

Hürriyet, “Nijer’in 11 yaşındaki gelinleri” 1 Nisan 2013

Hürriyet, “Bilmeden küçük gelin’e vize” 15 Nisan 2013

Hürriyet, “Seher Gül’e bunu yapanlar serbest” 13 Temmuz 2013

Hürriyet, “Zorla evlendirilmek istenen Yemenli kızın mücadelesi” 16 Temmuz 2013

Hürriyet, “Yemen’de iğrenç olay” 10 Eylül 2013

Hürriyet, “Çocuk gelinin kocasına af yok” 17 Kasım 2013